

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 12^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1971

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ 400 ΕΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ
ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΣΠΥΡ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ

Ἀντιβασιλεῦ,

Μία ἀπλή προσφώνησις εἶναι ἡ ὁμιλία μου. Δὲν εἶναι ἐξιστόρησις μιᾶς ἀπὸ τὰς πλέον ἀποφασιστικὰς ναυτικὰς συγκρούσεις τῆς Ἱστορίας, τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου. Ἡ ναυμαχία ἐπολεμήθη τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1571 εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλον καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ καθήκον, νὰ συννεορτάσωμεν τὰ 400 ἔτη ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου. Εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀλόκληρος, ἤδη ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον ὑπόδουλος, συμμετέσχε διὰ τῶν παθημάτων τοῦ ὑποδούλου λαοῦ, συμμετέσχε διὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστιανοῦ καὶ πρὸ παντὸς συμμετέσχε καὶ πραγματικῶς διὰ δυνάμεων καθαρῶς Ἑλληνικῶν καὶ διὰ γαλερῶν ὡσαύτως Ἑλληνικῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑπτανήσου. Ἔσχεν ἐπὶ πλέον ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀφαντάστως τραγικὴν μοῖραν, τὰ τέκνα της νὰ λάβουν μέρος εἰς ἀμφοτέρως τὰς παρατάξεις : Ὡς δοῦλοι κωπηλάται εἰς τὸν στόλον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὡς κωπηλάται ἐλεύθεροι καὶ ὡς πολεμισταὶ ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τὸν Δὸν Χουὰν τῆς Αὐστρίας.

Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ εἶναι λεπτομερεῖς ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα. Πολλὴ πρὸ τῆς ναυμαχίας ἠσκήθη ἡ συλλογὴ ραγιάδων ὡς κωπηλατῶν καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μάχης ἐνηργήθη τόσον ἀνηλεὲς ἀνδρομάζωμα, ὥστε, ὅπως λέγουσι οἱ σύγχρονοι μάρτυρες, εἰς πολλὰς πόλεις ἐβλεπε κανεῖς μόνον γυναῖκας καὶ παιδία.

Ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης καὶ γενικῶς ἡ ἱστορία τῶν Ἐθνῶν ἐν ὥρᾳ μαζικοῦ κινδύνου ὁμοιάζει μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς. Μὴ ἐκπλαγῆτε διὰ τὴν παρομοίωσιν. Οἱ ἄνθρωποι ἦτο καὶ εἶναι ἀκόμη ἀδύνατον νὰ συνασπισθοῦν διὰ νὰ ἀντιμετωπί-

σουν νόσους, ἀκόμη καὶ μίαν μεγάλην ἐπιδημίαν. Προσπαθοῦν ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ θεραπεύσουν τὰς νόσους, ἀντὶ νὰ τὰς προλάβουν μὲ γενναῖα μέτρα ὑγιεινολογίας.

Εἰς τὰς τότε ἱστορικὰς περιπτώσεις, τὰς ἀγρίας ἐπιδρομὰς τῆς Ἀνατολῆς ἀνεχαίτισεν ἐπὶ αἰῶνας τὸ Βυζάντιον ἀβοήθητον. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐσειόντο τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τηλεβόλα, τὰ ὁποῖα ἕως τότε εἶχεν ἴδει ὁ Κόσμος, ἡ Δύσις ἔμεινεν ἀσυγκίνητος. Συνεκινήθη μόνον, ὅταν ὁ Κατακτητῆς ἐφθασεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἐδρώπης καὶ ὁ τέως ἀήττητος στόλος του ἐκκυριάρχει τῆς Μεσογείου. Ἡ *Liga*, ἡ ἱερὰ συμμαχία, ἃν καὶ ἔργον τῆς στυγεραῆς ἀνάγκης, ἐπετεύχθη μετὰ πολυετεῖς προσπάθειάς ὑπὸ Πίου τοῦ Ε΄.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐτέθη γόνος βασιλικὸς τῆς Ἰσπανίας, ὁ Δὸν Χουάν τῆς Αἰστρίας. Ἀντιστοίχως ὁ Σουλτᾶνος διώρισε ναύαρχόν του τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, γενναῖον στρατιώτην καὶ γυναικάδελφόν του, ἐπομένως βασιλικῆς σειρᾶς καὶ τοῦτον.

Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἀρχίζει ἀμέσως νὰ διαρπάξῃ τὰς Ἐνετικὰς κτήσεις εἰς τὸ Αἰγαῖον. Οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων ὑποφέρουν τὰ πάνδεινα. Ἐντὸς ὀλίγου ἐνοῦται μὲ τὸν στόλον του καὶ ὁ στόλος τοῦ *Uluch Ἀλῆ*, ἀντιβασιλέως τοῦ Ἀλγερίου καὶ πειρατοῦ δαιμονίων ἰκανοτήτων.

Μανθάνουν, ὅτι μεγάλη μοῖρα τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου εὐρίσκετο εἰς τὴν Κρήτην. Θαυμασία εὐκαιρία, ὅπως τὸν καταστρέφουν καὶ ἀδυνατίσουν τὰς δυνάμεις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας διηρημένας ἀκόμη. Πλέον πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἵνα καταλάβουν ἐξαπίνης τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ εἶχον διολισθήσει ἐγκαίρως πρὸς τὴν Μεσσήνην, τὸ κεντρικὸν σημεῖον συναντήσεως τῶν συμμαχικῶν στόλων. Ὁ ἐχθρὸς, πρὸς μερικὴν τοῦλάχιστον ἐπιτυχίαν, δοκιμάζει ἀποβάσεις πρὸς λαφυραγωγίαν. Ἀλλ' οἱ Κρηῖτες ἦσαν — καὶ εἶναι τῷ ὄντι — οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῶν ἀγώνων. Μὲ διαρκεῖς ἐνέδρας καὶ μὲ ἀντεπιθέσεις προξενοῦν ἀπωλείας 4 χιλιάδων εἰς τὸν στόλον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐνῶ ἐλαχίστην μόνον λείαν ἀπεκόμισαν οἱ ἄρπαγες.

Ἐγκατέλειψαν τὴν Κρήτην μὲ ἐπόμενον στόχον τὴν Ἐπτάνησον. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Κερκύρας εὐρίσκετο ὁ Ἐνετὸς ἀρχιναύαρχος *Veniero* μὲ τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν διαφεύγει ἐγκαίρως. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐν συνεχείᾳ προχωρεῖ μέχρι Δαλματίας καὶ Βενετίας. Ὁ Σουλτᾶνος ὁμοῦς ἀγγέλλει εἰς αὐτόν, ὅτι μέγας Χριστιανικὸς στόλος συγκεντροῦται κατὰ τοῦ Ἰσλάμ. Ἀγγέλλει ἀκόμη, ὅτι ἔπεσεν ἡ Ἀμμόχωστος, ἡ ξενικῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ἐφθαρμένον ὄνομα *Φαμαργγούστα*, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπισεν εἰς τῶν μεγίστων ἡρώων τῆς Ἰστορίας, ὁ *Marc' Antonio Bragadin*. Ὁ Σελῆμ ὁ Β΄ ἦτο βίαιος καὶ ριζικὸς εἰς τὰ μέτρα του. Διατάσσει τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, νὰ ἀναζητήσῃ τώρα τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ νὰ τὸν καταστρέψῃ.

Ἐξαπαλλάκτως καὶ ὁ Δὸν Χουάν ἐξήγγειλε : Νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσωμεν ὀλοσχερῶς !

Ἡ Ἀμμόχωστος ἔπεσε τὴν 18ην Ἀυγούστου. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἀποσύρεται εἰς Ναύπακτον, ὅπως παρασκευασθῆ. Ὁ συμμαχικὸς στόλος συγκεντροῦται καὶ ἀποπλέει βραδέως πρὸς Ἀνατολάς.

Τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου ἀγκυροβολεῖ εἰς Γουμενίτσαν, ὁπότεν ἀποπλέει τὴν 3ην Ὀκτωβρίου.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου ἀγκυροβολεῖ εἰς τὸ Φισκάρδον τῆς Κεφαλληνίας. Ἑλληνικὴ γαλιότα τοὺς πληροφορεῖ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκεται εἰς Ναύπακτον.

Τὴν 5ην καὶ τὴν 6ην ὁ ἄνεμος εἶναι σφοδρὸς καὶ ὁ στόλος ἀγκυροβολεῖ ἐκ νέου εἰς Σάμην τῆς Κεφαλληνίας, προστατευόμενος ἀπὸ τὸ πρόβουνον Διχάλια. Τρεῖς τριήραρχοι Κεφαλλῆνες ὑπῆρχον εἰς τὸν στόλον καὶ φαντάζομαι, ὡς Κεφαλλῆν καὶ ἐγώ, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρξε στοργὴ καὶ θαλπωρὴ διὰ τὰ πληρώματα, ἐξ οὗ καὶ αἱ σχετικῶς ἄφθονοι ἀναμνήσεις περὶ τῆς ναυμαχίας ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Τὴν μεσημβριαν τῆς 6ης ὁ ἄνεμος κοπάζει. Ὁ στόλος ἀποπλέει καὶ σιωπηλῶς προχωρεῖ ὄλην τὴν νύκτα μὲ ἐσβεσμένους τοὺς φανούς. Τὴν πρωτῆν τῆς 7ης αἱ χριστιανικαὶ γαλέραι προβάλλουν ἀπὸ τὰ στόμια τῶν Ἐχινάδων. Οἱ προπομποὶ αἰφνιδίως βλέπουν δάσος ἰστιῶν πρὸς Ἀνατολάς. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς εἶχε καὶ αὐτὸς ἀποπλεύσει.

Ὁ πιλότος Κέκκο Πιζάνο ἀναρριχᾶται εἰς τὰ ὑψώματα τῆς Ὁξειᾶς. Ἀριθμεῖ — ἰσχυρίζεται τοῦλάχιστον — 260 πλοῖα. Ἀναφέρει εἰς τὸν Δὸν Χουάν : « Ὁ ἐχθρὸς εἶναι κατώτερός μας εἰς ἀριθμὸν πλοίων, Ὑψηλότατε ! ».

Εἰς τὸν Marco Antonio Colonna ὁμως, τὸν ναύαρχον τοῦ Πάπα, εἶναι εἰλικρινέστερος : « Ὁ ἄγων θὰ εἶναι σκληρὸς ».

Θεῖα λειτουργία ἐπὶ τῶν πλοίων. Τελευταία ἐπιθεώρησης ὑπὸ τοῦ Δὸν Χουάν. Τελευταῖα βελτιώσεις τῆς παρατάξεως. Οἱ δύο στόλοι ἀπέχον τότε 15 μίλλια μεταξύ των. Συναντῶνται ἀκριβῶς τὴν μεσημβριαν.

Δὲν θὰ ἐτελείωνα εὐκόλως, ἂν ἤθελα νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς ἐκπληκτικῶς διδακτικὰς καὶ ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας τῆς μάχης. Ὁ πρῆν τῆς νίκης, οἱ ἀρκεβουζιέροι τῶν Ἰσπανῶν. Ἡ θαυμαστὴ ἰκανότης καὶ εὐγένεια τῶν τρόπων τοῦ ἀρχιναύαρχου Δὸν Χουάν. Ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑνετῶν ναυάρχων τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, οἱ ὅποιοι ἔπεσαν ἀμφοτέρω, ἀλλὰ κατέστρεψαν τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν μέχρις ἐνός. Ἡ πονηρία τοῦ Uluch Ἀλῆ καὶ ἡ παλίμβουλος τύχη τοῦ Doria εἰς τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως. Ὁ ἐπικὸς ἄγων μεταξὺ τῆς Σουλτάνας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῆς ναυαρχίδος τῶν Ἰσπανῶν, μὲ ἥρωας ἀπρομήτους σχεδὸν πάντας πεσόντας. Ἡ ἀπίστευτος ἱστορία τοῦ Giustiniani τῆς Μάλτας, ὁ γενναῖος θάνατος τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τοῦ τελευταίου ναυαρχ-

χον, ὅστις ἐβράδισε πρὸς προσωπικὴν μονομαχίαν, τοῦ τελευταίου ἴσως ναυάρχου τῆς Ἱστορίας ὅστις ἐπολέμησε καὶ μὲ τὸ τόξον. "Ὅλα ταῦτα εἶναι θέματα, τὰ ὁποῖα ἐδῶ δὲν δύνανται νὰ μνημονευθοῦν κἀν. Ἐπ' αὐτῶν θὰ ὁμιλήσῃ ὁ συνάδελφος κ. Ἀθανασιάδης Νόβας.

Ἐπιθυμῶ νὰ ἀναφέρω, προτοῦ ἐγκαταλείψω τὸ βῆμα, ὅτι ἐγκαίρως ἐφρόντισα νὰ ἐρευνηθῇ ὁ πυθμὴν τοῦ πεδίου τῆς ναυμαχίας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Edgerton. Τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἀκόμη ἀποφασιστικά. Ἡ ἐρευνα θὰ συνεχισθῇ καὶ θὰ ἀνακοινωθῶσι προσεχῶς τὰ τυχόν εὐρήματα τῆς περιφήμου συγκρούσεως.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ ΝΟΒΑ

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Ἐδῶ καὶ 400 χρόνια, στίς 7 Ὀκτωβρίου 1571, ἔλαβε χώρα στίς Ἑλληνικὲς θάλασσεσ, στὴν εἴσοδο τοῦ Κόλπου τῶν Πατρῶν πλησίον στίς Ἐχινάδες νήσους, μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ναυμαχίες τοῦ κόσμου, ποὺ πῆρε στὴν Ἱστορία τὸ ὄνομα Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου καὶ παραλληλίστηκεν ἔκτοτε μὲ τίς ναυμαχίες τῆς Σαλαμίνας καὶ τοῦ Ἀκτίου. Ἦταν πραγματικὰ μεγάλη ὄσον κι ἐκεῖνες. Μεγάλη κι ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ὄγκου τῶν ναυτικῶν δυνάμεων ποὺ εἶχαν συγκρουσθῇ. Μεγάλη κι ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ λυσσαλέου πολεμικοῦ μένουσ ποὺ χαρακτηρίσειεν ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους. Μεγάλη κι ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν τεραστίων ἀπωλειῶν ποὺ σημειώθηκαν.

Σπάνια ἐμφανίζεται στὰ πολεμικὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου νίκη τόσον ὀλοκληρωτικὴ, ἤττα τόσον ὀλοσχερῆς. Ἄν κ' ἡ πολιτικὴ τῆς ἐκμετάλλευσι δὲν ἦταν ἄμεση καὶ ἐξαντλητικὴ, ὅπως ἔπρεπε καὶ μποροῦσε νὰ εἶναι, ἀποτέλεσεν ὁμως σταθμὸ καὶ καμπὴ στὴν πορεία τῆς Ἱστορίας. Ἐκρίνε τὴν τύχη τοῦ κόσμου. Ἐσωσε τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ. Ταπεινώσε τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ὑπεροψία τοῦ πλέον ἐπικινδύνου, τότε, ἐχθροῦ του.

Σπάραζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴν διαιρεμένη Δύσι θρησκευτικὲς ἔριδες, πολιτικὲς ἀντιζηλίεσ, ἀδλικὲσ ραδιουργίεσ, ἀντιτιθέμενα οἰκονομικὰ συμφέροντα. Ἐγινε τὴν Ἀνατολή, σὲ συμπαγῆ ὄγκο, τὸ σκῆπτρο τοῦ Τούρκου Σουλτάνου, ποὺ ἡ κυριαρχία τῆς Αὐτοκρατορίας του ἔφτανε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι ἕως τὸ Ἀλγέρι κι ἀπὸ τὴν Βαγδάτη ἕως τὸ Βελιγράδι. Οἱ συνεχεῖς νίκεσ τῶν Τουρκικῶν ὅπλων εἶχαν δημιουργήσει ὑπὲρ αὐτῶν τὸ γόητρο τοῦ ἀητητήτου καὶ εἶχαν ἐμπνεύσει δέοσ συγκλονιστικὸ σ' ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεωσ. Ἐνας ἀσθениκός, ἀσκητικός, λιπώσαρκος ἄνθρωποσ μὲ ὀξυδερκῆ ὁμοσ ὄρασι, μὲ φλογερὴ πίστι, μὲ ἀδάμαστη θεληματικότητα, μὲ ζῆλον ἔνθεον — ὁ Πάπασ Πίοσ Ε', ἐξαρθεῖσ στὸ ὕψοσ τῶν περιστάσεων,